

Микола МИКУЛЕНКО

аспірант кафедри

адміністративно-правових

дисциплін та публічного управління

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

ПРАВА ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКИ РОЗШИРЕННЯ ЄС

Європейська Комісія (далі – Комісія) ухвалила свій щорічний Пакет розширення, який представляє комплексну оцінку прогресу, досягнутого партнерами з розширення за останні дванадцять місяців [5]. Цьогорічний пакет підтверджує, що темпи розширення займають високе місце в порядку денному пріоритетів ЄС. Він також підтверджує, що приєднання нових держав-членів стає все більш досяжним.

В оприлюдненому 4 листопада 2025 р. Повідомленні Комісії «Політика розширення ЄС в 2025 р.» [7] (далі – Повідомлення) зазначається, що послідовність та дотримання підходу, що базується на заслугах, є ключем до успішного вступу до ЄС. Чорногорія, Албанія, Україна, Республіка Молдова, Сербія, Північна Македонія, Боснія і Герцеговина, Косово, Туреччина та Грузія (саме в такій послідовності країни аналізуються в тексті Повідомлення) продовжують свій шлях до ЄС. Темпи їх реформ, зокрема у сферах демократії, верховенства права та основних прав, безпосередньо впливають на швидкість вступу. Цей прогрес вигідний як державам-членам, що прагнуть вступу, так і нинішнім державам-членам ЄС, сприяючи процвітанню, демократії, безпеці та стабільності, водночас відкриваючи нові можливості для громадян та бізнесу, такі як стратегічні інвестиції та відкриття єдиного внутрішнього ринку.

У 2020 р. ЄС переглянув свою методологію розширення, поставивши основоположні засади (fundamentals) та цінності ЄС у центр процесу вступу [5, р. 2]. Такий підхід дає результати, коли країни-кандидати прогресують у проведенні реформ, пов'язаних з ЄС, і зосереджуються на основоположних засадах процесу вступу, а також коли держави-члени у відповідь приймають необхідні рішення для просування переговорів. На період після вступу, на додаток до існуючих *acquis* ЄС, договори про приєднання надають інструмент для забезпечення збереження цієї позитивної динаміки. Комісія зазначає, що майбутні договори про вступ повинні будуть містити сильніші гарантії проти відступу від зобов'язань, взятих країнами-претендентами під час переговорів про вступ, а також вимоги до нових держав-членів продовжувати захищати та робити незворотними свої результати у сфері верховенства права [5, р. 2].

Кластер 1 «Основоположні засади» – це перший із шести кластерів у процесі перемовин про вступ, який охоплює основи процесу вступу,

включаючи верховенство права, основні права, функціонування демократичних інституцій та реформу державного управління. Прогрес у цьому кластері має вирішальне значення, оскільки він відкривається першим і закривається останнім, і його прогрес диктує загальний темп переговорів. Країни-претенденти мають виконати початкові критерії для цього кластера, перш ніж розпочати переговори.

Цей кластер складається з 5 розділів. Одним із них є Розділ 23 «Судоустрій та права людини». Він спрямований на досягнення неупередженої та ефективної судової системи, яка забезпечує верховенство права та його ефективне впровадження, а також на гарантування належної правової процедури, заснованої на конституційних принципах та Європейській конвенції з прав людини. Держави-члени та країни-претенденти повинні ефективно боротися з корупцією, щоб забезпечити стабільність демократичних інституцій та належне функціонування верховенства права [6].

Отже, основоположні цінності ЄС включають верховенство права та повагу до прав людини. Ефективна (незалежна, якісна та ефективна) судова система та ефективна боротьба з корупцією мають першочергове значення, як і дотримання основних прав у законі та на практиці.

У Повідомленні зроблено висновок про те, що незважаючи на невпинну агресію росії, Україна залишається твердо відданою своєму шляху до вступу до ЄС [7, р. 28], успішно завершивши процес скринінгу та просунувшись у ключових реформах. Україна прийняла дорожні карти щодо верховенства права, державного управління та функціонування демократичних інституцій, а також план дій щодо національних меншин, які Комісія оцінила позитивно. Україна виконала умови, необхідні для відкриття кластерів: першого (основоположні засади), шостого (зовнішні відносини) та другого (внутрішній ринок). Комісія очікує, що Україна виконає умови для відкриття решти трьох кластерів, і працює над тим, щоб Рада ЄС мала змогу продовжити відкриття всіх кластерів до кінця року. Уряд України заявив про свою мету попередньо закрити переговори про вступ до кінця 2028 р. [1]. Комісія прагне підтримувати цю амбітну мету, але вважає, що для її досягнення необхідне прискорення темпів реформ, зокрема щодо імплементації Україною основоположних принципів, наприклад, верховенства права [5].

Щодо міжнародних інструментів з прав людини, то у Повідомленні зазначається, що співпраця України з міжнародними органами з прав людини та виконання їх рекомендацій є загалом задовільними [9, р. 40]. Підкреслюється, що Україна ратифікувала більшість ключових міжнародних документів з прав людини. Так, у жовтні 2024 р. Україна ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС), який набув чинності 1 січня 2025 р. Однак Україна застосувала перехідні положення статті 124 Статуту, що дозволило їй набути повноправного членства в МКС, але з певним обмеженням – МКС тимчасово не матиме юрисдикції щодо воєнних злочинів проти громадян України протягом семи років після

ратифікації [2]. У зв'язку із цим Комісія вважає, що Україні необхідно внести додаткові зміни до Кримінального кодексу для його подальшого приведення у відповідність із текстом Римського статуту.

Стосовно Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) Комісія зазначає, що Україні необхідно поліпшити співпрацю з цим міжнародним судовим органом, а також наполегливо виконувати його рішення [9, р. 40]. Протягом звітнього періоду ЄСПЛ виявив порушення Україною Європейської конвенції з прав людини, що стосуються переважно захисту власності, права на справедливий суд, права на свободу та особисту недоторканність та заборони тортур [9]. Зараз під посиленням наглядом Комітету міністрів перебуває 694 (станом на 31 серпня 2025 р.) справи стосовно позовів громадян України [9, р. 40]. Ці справи переважно стосуються питань, пов'язаних із незаконними арештами, тривалістю попереднього ув'язнення, порушенням права на життя, жорстоким поводженням з боку поліції, поганими умовами тримання під вартою та відсутністю належного медичного лікування, а також надмірною тривалістю кримінального та цивільного провадження та відсутністю ефективних засобів правового захисту. В Повідомленні зазначається, що Україні необхідно вирішити системні чи структурні проблеми, порушені Судом, зокрема у сферах судової системи, правоохоронної діяльності та прав людини, а також забезпечити систематичне та своєчасне виконання рішень ЄСПЛ.

Що стосується заохочення та дотримання прав людини, то в Повідомленні підкреслюється, що в Україні загалом існує законодавча та інституційна база для заохочення, захисту та дотримання прав людини [9, р. 40]. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (омбудсмен) – є активним і ефективним, але для належного функціонування йому бракує ресурсів. Комісія вважає, що фінансова та операційна незалежність Уповноваженого має бути забезпечена шляхом адаптації його правової бази відповідно до Паризьких і Венеціанських принципів, а також у повній відповідності до *acquis* ЄС. Запропонований народними депутатами України, у тому числі Головою Верховної Ради України Русланом Стефанчуком, проєкт закону про Уповноваженого з прав людини [3] має це повністю врахувати. В Повідомленні зазначається, що Україні необхідно продовжити свій позитивний досвід шляхом оновлення національної стратегії з прав людини та розробки відповідного плану дій [9, р. 41]. Слід також завершити та реалізувати стратегію відновлення влади та реінтеграції населення окупованих територій України з метою остаточної реінтеграції територій, які зараз знаходяться поза контролем уряду, одночасно сприяючи соціальній згуртованості та забезпечуючи дотримання основних прав громадян України, які жили під російською окупацією.

Загалом, йдеться у Повідомленні, співпраця України з міжнародними організаціями є міцною та конструктивною, зокрема з ООН, Радою Європи, Організацією з безпеки та співробітництва в Європі та Організацією

Чорноморського економічного співробітництва. Україна продовжувала приєднуватися до позицій ЄС в ООН, зокрема підтримувала ініціативи ЄС у Раді ООН з прав людини [9, р. 100].

Звіт про розширення ЄС 2025 р. щодо України став рекордно успішним за всі три роки оцінки Європейською Комісією процесу європейської інтеграції нашої держави. Уперше середня оцінка дій України за всіма переговорними главами характеризується як «певний прогрес» [4]. Порівняно з минулорічним звітом оцінка Комісією розділу 23 першого кластеру «Судоустрій та права людини» – «певний прогрес» залишилася незмінною.

Список використаних джерел

1. Допис у Facebook користувача Taras Kachka (Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України) від 5 листопада 2025 р. URL: <https://surl.li/owcuoa> (дата звернення: 09.11.2025).
2. Застосування статті 124 Римського статуту: що це може означати для України? Аналітична довідка / Синюк О., за редакцією Луньової А. Київ, 2025. 16 с. URL: <https://surl.li/vantml> (дата звернення: 09.11.2025).
3. Проект Закону про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. № 13181 від 17.04.2025. URL: <https://surl.li/fhwvqy> (дата звернення: 09.11.2025).
4. Сидоренко С. Позаду Молдови і не лише: хто обігнав Україну на шляху до ЄС. Рейтинг євроінтеграції. URL: <https://surl.li/vooraе> (дата звернення: 09.11.2025).
5. 2025 Enlargement Package shows progress towards EU membership for key enlargement partners. European Commission. URL: <https://surl.li/iobrkp> (Last accessed: 09.11.2025).
6. Cluster 1 – Fundamentals. European movement Albania. URL: <https://surl.li/cvrzga> (Last accessed: 09.11.2025).
7. Communication on EU enlargement policy 2025. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 4.11.2025 COM(2025) 690 final. URL: <https://surl.li/ahyooi> (Last accessed: 09.11.2025).
8. Implementation of judgments of the European Court of Human Rights Report. Parliamentary Assembly of Council of Europe. Committee on Legal Affairs and Human Rights. Doc. 13864. 09 September 2015. URL: <https://surl.li/snzxyi>
9. Ukraine 2025 Report. Commission staff working document. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2025 Communication on EU enlargement policy. Brussels, 4.11.2025 SWD(2025) 759 final. URL: <https://surl.li/iirkpd> (Last accessed: 09.11.2025).